

CHEMICKÁ OLYMPIÁDA

60. ročník, školský rok 2023/2024

Kategória C

Domáce kolo

RIEŠENIE A HODNOTENIE
PRAKTICKÝCH ÚLOH

RIEŠENIE A HODNOTENIE ÚLOH PRAKTICKEJ ČASTI

Chemická olympiáda – kategória C – 60. ročník – šk. rok 2023/2024

Domáce kolo

Mária Linkešová

Maximálne 40 bodov

Úloha 1 *Síra a jej vlastnosti* (4,25 b)

1.1 *Príprava plastickej síry*

1,5 b realizácia pokusu

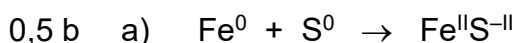
1.2 *Oxidačné vlastnosti síry – príprava sulfidu železnatého*

$$m(\text{Fe}) = 2,0 \text{ g}$$

$$V_m = 22,41 \text{ dm}^3 \text{ mol}^{-1}$$

$$M(\text{S}) = 32,064 \text{ g mol}^{-1}$$

$$M(\text{Fe}) = 55,85 \text{ g mol}^{-1}$$

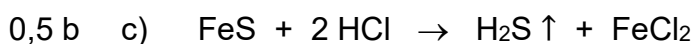

1 b b) $m(\text{S}) = ?$

$$n(\text{Fe}) = \frac{m(\text{Fe})}{M(\text{Fe})} = \frac{2,0 \text{ g}}{55,85 \text{ g mol}^{-1}} = 0,0358 \text{ mol}$$

$$n(\text{S}) = n(\text{Fe}) = 0,0358 \text{ mol}$$

$$m(\text{S}) = n(\text{S}) \cdot M(\text{S}) = 0,0358 \text{ mol} \cdot 32,064 \text{ g mol}^{-1} = \mathbf{1,15 \text{ g S}}$$

0,75 b d) $V(\text{H}_2\text{S}) = ?$

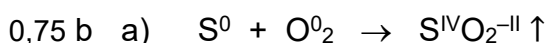
$$n(\text{FeS}) = n(\text{H}_2\text{S}) = n(\text{Fe}) = 0,0358 \text{ mol}$$

$$V(\text{H}_2\text{S}) = n(\text{H}_2\text{S}) \cdot V_m = 0,0358 \text{ mol} \cdot 22,41 \text{ dm}^3 \text{ mol}^{-1} = \mathbf{0,80 \text{ dm}^3 \text{ H}_2\text{S}}$$

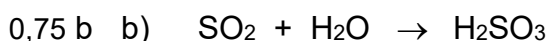
Úloha 2 *Oxid siričitý – jeho príprava a vlastnosti* (21,25 b)

2.1 *Príprava oxidu siričitého spaľovaním síry*

3 b realizácia pokusu

redoxná reakcia

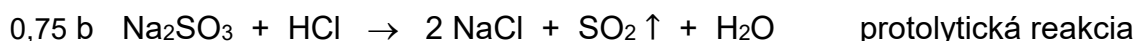
protolytická reakcia

0,2 b c) bieliace schopnosti

0,2 b d) kyslosť

2.2 Príprava oxidu siričitého rozkladom siričitanov

1 b realizácia pokusu

2.3 Príprava oxidu siričitého redukciovú síranov

$$M(\text{H}_2\text{SO}_4) = 98,078 \text{ g mol}^{-1}$$

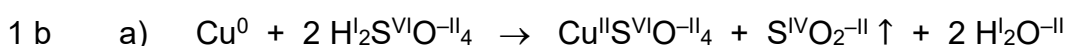
$$M(\text{Cu}) = 63,54 \text{ g mol}^{-1}$$

$$\rho(92 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) = 1,8240 \text{ g cm}^{-3}$$

$$m(\text{Cu}) = 5,0 \text{ g}$$

$$M(\text{CuSO}_4) = 159,602 \text{ g mol}^{-1}$$

$$V_m = 22,41 \text{ dm}^3 \text{ mol}^{-1}$$

2 b b) $V(92 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) = ?$

$$n(\text{Cu}) = \frac{m(\text{Cu})}{M(\text{Cu})} = \frac{5,0 \text{ g}}{63,54 \text{ g mol}^{-1}} = 0,0787 \text{ mol}$$

$$\frac{n(\text{H}_2\text{SO}_4)}{n(\text{Cu})} = \frac{2}{1} \Rightarrow$$

$$\Rightarrow n(\text{H}_2\text{SO}_4) = 2 \cdot n(\text{Cu}) = 2 \cdot 0,0787 \text{ mol} = 0,157 \text{ mol}$$

$$m(\text{H}_2\text{SO}_4) = n(\text{H}_2\text{SO}_4) \cdot M(\text{H}_2\text{SO}_4) = 0,157 \text{ mol} \cdot 98,078 \text{ g mol}^{-1} = 15,4 \text{ g}$$

$$m(92 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) = \frac{m(\text{H}_2\text{SO}_4)}{w(\text{H}_2\text{SO}_4)} = \frac{15,4 \text{ g}}{0,92} = 16,8 \text{ g}$$

$$V(92 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) = \frac{m(92 \% \text{ H}_2\text{SO}_4)}{\rho(92 \% \text{ H}_2\text{SO}_4)} = \frac{16,8 \text{ g}}{1,8240 \text{ g cm}^{-3}} =$$

$$= \mathbf{9,2 \text{ cm}^3 \text{ 92 \% H}_2\text{SO}_4}$$

0,75 b c) $m(\text{CuSO}_4) = ?$

$$n(\text{CuSO}_4) = n(\text{Cu}) = 0,0787 \text{ mol}$$

$$m(\text{CuSO}_4) = n(\text{CuSO}_4) \cdot M(\text{CuSO}_4) =$$

$$= 0,0787 \text{ mol} \cdot 159,602 \text{ g mol}^{-1} = \mathbf{12,6 \text{ g CuSO}_4}$$

0,75 b d) $V(\text{SO}_2) = ?$

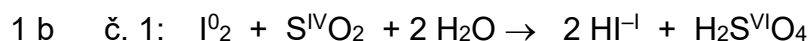
$$n(\text{SO}_2) = n(\text{Cu}) = 0,0787 \text{ mol}$$

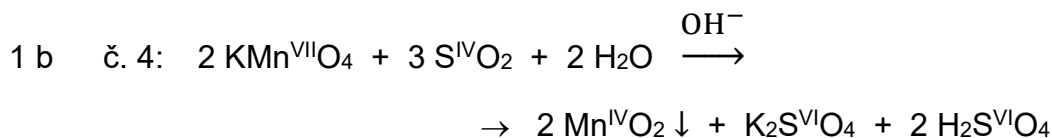
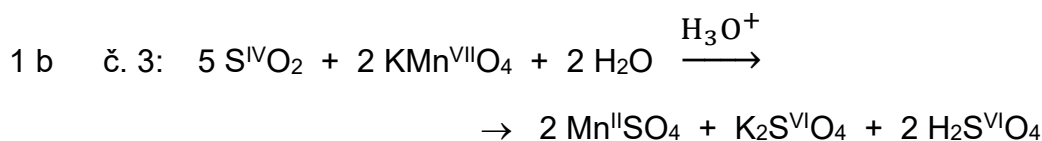
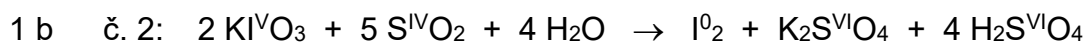
$$V(\text{SO}_2) = n(\text{SO}_2) \cdot V_m = 0,0787 \text{ mol} \cdot 22,41 \text{ dm}^3 \text{ mol}^{-1} = \mathbf{1,8 \text{ dm}^3 \text{ SO}_2}$$

2.4 Dôkaz vlastností oxidu siričitého

2.4.1 Redukčné vlastnosti oxidu siričitého

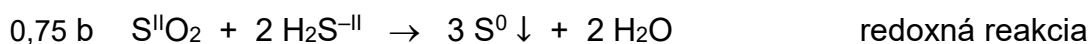
2 b realizácia pokusu

2.4.2 Oxidačné vlastnosti oxidu siričitého

0,5 b realizácia pokusu

2.4.3 Konzervačné vlastnosti oxidu siričitého

1,5 b realizácia pokusu

0,2 b a) v skúmavke s prídavkom roztoku oxidu siričitého reakcia neprebíha, pretože SO_2 má konzervačné účinky

0,2 b b) alkoholové kvasenie

0,2 b c) oxid uhličitý CO_2

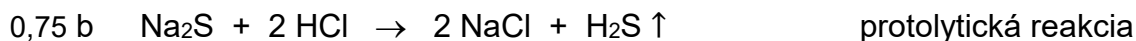
2.4.4 Bieliace vlastnosti oxidu siričitého

0,25 b úlohy 2.2 a 2.1

Úloha 3 **Sulfán – jeho príprava a vlastnosti** (1,75 b)

3.1 Príprava sulfánu

1 b realizácia pokusu

3.2 Dôkaz redukčných vlastností sulfánu

Pokus bol zrealizovaný a ohodnotený v úlohe 2.4.2.

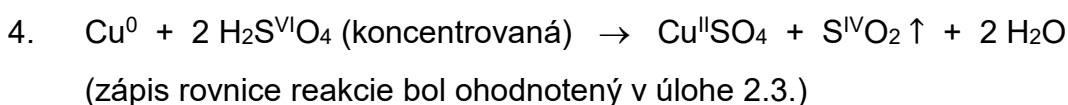
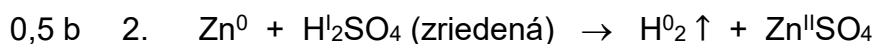
Úloha 4   Vlastnosti kyseliny sírovej   (3,5 b)

1 b   realizácia pokusu

roztok H ₂ SO ₄	Cu	Zn
zriedený	1. –	2. únik bubliniek plynu
koncentrovaný	3. únik bubliniek plynu, roztok sa sfarbuje na modro	4. –

0,5 b   Za každý správny údaj v tabuľke 0,25 b, celkovo 0,5 b.

a)

1,5 b   b)   reakcia 2.:

$$V(\text{H}_2) = ?$$

$$V_m = 22,41 \text{ dm}^3 \text{ mol}^{-1}$$

$$V(\text{H}_2\text{SO}_4) = 30 \text{ cm}^3 = 0,030 \text{ dm}^3$$

$$w(\text{H}_2\text{SO}_4) = 0,050$$

$$M(\text{H}_2\text{SO}_4) = 98,078 \text{ g mol}^{-1}$$

$$\rho(5,0 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) = 1,0317 \text{ g cm}^{-3}$$

$$m(5,0 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) = \rho(5,0 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) \cdot V(5,0 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) =$$

$$= 1,0317 \text{ g cm}^{-3} \cdot 30 \text{ cm}^3 = 30,95 \text{ g}$$

$$m(\text{H}_2\text{SO}_4) = m(5,0 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) \cdot w(\text{H}_2\text{SO}_4) = 30,95 \text{ g} \cdot 0,050 = 1,55 \text{ g}$$

$$n(\text{H}_2\text{SO}_4) = \frac{m(\text{H}_2\text{SO}_4)}{M(\text{H}_2\text{SO}_4)} = \frac{1,55 \text{ g}}{98,078 \text{ g mol}^{-1}} = 0,0158 \text{ mol}$$

$$n(\text{H}_2) = n(\text{H}_2\text{SO}_4) = 0,0158 \text{ mol}$$

$$V(\text{H}_2) = n(\text{H}_2) \cdot V_m = 0,0158 \text{ mol} \cdot 22,41 \text{ dm}^3 \text{ mol}^{-1} = \mathbf{0,35 \text{ dm}^3}$$

Úloha 5   Príprava síranu horečnatého   (9,25 b)

4 b   realizácia pokusu

$$m(\text{MgSO}_4) = 4,0 \text{ g}$$

$$M(\text{MgSO}_4) = 120,374 \text{ g mol}^{-1}$$

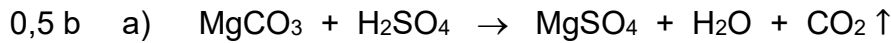
$$M(\text{MgCO}_3) = 84,321 \text{ g mol}^{-1}$$

$$\rho(5,0 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) = 1,0317 \text{ g cm}^{-3}$$

$$M(\text{H}_2\text{SO}_4) = 98,078 \text{ g mol}^{-1}$$

$$V_m = 22,41 \text{ dm}^3 \text{ mol}^{-1}$$

$$M(\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = 246,475 \text{ g mol}^{-1}$$

1 b b) $m(\text{MgCO}_3) = ?$

$$n(\text{MgSO}_4) = \frac{m(\text{MgSO}_4)}{M(\text{MgSO}_4)} = \frac{4,0 \text{ g}}{120,374 \text{ g mol}^{-1}} = 0,0332 \text{ mol}$$

$$n(\text{MgCO}_3) = n(\text{MgSO}_4) = 0,0332 \text{ mol}$$

$$m(\text{MgCO}_3) = n(\text{MgCO}_3) \cdot M(\text{MgCO}_3) =$$

$$= 0,0332 \text{ mol} \cdot 84,321 \text{ g mol}^{-1} = \mathbf{2,8 \text{ g MgCO}_3}$$

1,5 b c) $V(5,0 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) = ?$

$$n(\text{H}_2\text{SO}_4) = n(\text{MgSO}_4) = 0,0332 \text{ mol}$$

$$m(\text{H}_2\text{SO}_4) = n(\text{H}_2\text{SO}_4) \cdot M(\text{H}_2\text{SO}_4) =$$

$$= 0,0332 \text{ mol} \cdot 98,078 \text{ g mol}^{-1} = 3,26 \text{ g}$$

$$m(5,0 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) = \frac{m(\text{H}_2\text{SO}_4)}{w(\text{H}_2\text{SO}_4)} = \frac{3,26 \text{ g}}{0,050} = 65,2 \text{ g}$$

$$V(5,0 \% \text{ H}_2\text{SO}_4) = \frac{m(5 \% \text{ H}_2\text{SO}_4)}{\rho(5 \% \text{ H}_2\text{SO}_4)} = \frac{65,2 \text{ g}}{1,0317 \text{ g cm}^{-3}} =$$

$$= \mathbf{63 \text{ cm}^3 5,0 \% \text{ H}_2\text{SO}_4}$$

0,75 b d) $V(\text{CO}_2) = ?$

$$n(\text{CO}_2) = n(\text{MgSO}_4) = 0,0332 \text{ mol}$$

$$V(\text{CO}_2) = n(\text{CO}_2) \cdot V_m = 0,0332 \text{ mol} \cdot 22,41 \text{ dm}^3 \text{ mol}^{-1} = \mathbf{0,74 \text{ dm}^3 \text{ CO}_2}$$

0,75 b e) $m(\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = ?$

$$n(\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = n(\text{MgSO}_4) = 0,0332 \text{ mol}$$

$$m(\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) = n(\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) \cdot M(\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}) =$$

$$= 0,0332 \text{ mol} \cdot 246,475 \text{ g mol}^{-1} = \mathbf{8,2 \text{ g MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}}$$

0,75 b f) Neizotermickou kryštalizáciou by sa malo teoreticky získať približne 5,45 g $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$, čo je 66 % z množstva, ktoré by sa získalo odparením všetkého rozpúšťadla. Žiaci získajú pravdepodobne menšie množstvá, nakoľko pri manipulácii s kryštálmi vznikajú straty, predovšetkým pri filtrácii. Ak získajú väčšie množstvo, môže to byť spôsobené väčším zahustením roztoku na vodnom kúpeli, prípadne môže byť produkt nedostatočne vysušený. *Poznámka k riešeniu výpočtových úloh:*

Akceptovateľný je akékoľvek iný postup riešenia, ktorý vedie k správnejmu výsledku.

Zoznam pomôcok:

skúmavky, stojan na skúmavky, držiak na skúmavky, plastová lyžička, kadičky rôznych objemov, kahan (plynový/liehový), zápalky, Erlenmayerova banka (500 cm³) s dobre tesniacou gumenou zátkou, spaľovacia lyžička vytvorená z medeného drôtu stočeného do hustej špirály, pevná tenká niť, niekoľko kvetov červenej alebo fialovej farby, univerzálny acidobázický indikátorový papierik, odmerný valec (50 cm³), nádobka s objemom cca 50 cm³ so zátkou, kvapkadlá, pekárenské droždie, na drobno posekané sušené hrozienka, dve skúmavky uzatvorené zátkami s prevrtaným otvorom so zasunutou ohnutou sklenenou rúrkou, laboratórne váhy, navažovačka, laboratórny stojan, 2 krížové svorky, 2 držiaky na skúmavky, hodinové sklíčko, sklenená tyčinka, trojnožka, kovová sieťka, odparovacia miska, kryštalizačná miska, filtračný lievik, filtračný papier, filtračný kruh, voda

Zoznam reaktantov, ich potrebné množstvá a príprava roztokov:

kryštalická S: cca 4 g (v pokuse 2.1 sa namiesto kryštalickej síry môže použiť sírny knôt používaný na sírenie sudov vo vinárstve, dostať ho kúpiť v predajniach s potrebami pre záhradkárov, resp. vinárov)

Na₂SO₃: 1 g

Na₂S: 0,6 g, alebo *Na₂S·9H₂O*: 1,8 g

MgCO₃: 2,8 g

meď, zinok (drôtik, pliešok, granulka) KI – niekoľko kúskov

roztok NaOH (*w* = 0,050) – 20 cm³; príprava 100 g roztoku: 5,5 g tuhého hydroxidu sodného + 94,5 cm³ destilovanej vody

H₂SO₄ koncentrovaná – cca 4 cm³

roztok H₂SO₄ (*w* = 0,050) – cca 70 cm³; príprava 100 cm³ roztoku: do 97 cm³ destilovanej vody pridať 3 cm³ koncentrovanej H₂SO₄ (*w* = 0,96)

roztok HCl (*w* = 0,050) – niekoľko kvapiek:

roztok I₂ v roztoku KI (Lugolov roztok) – niekoľko kvapiek; príprava 100 g roztoku: 5 g I₂ + 10 g KI + 85 cm³ destilovanej vody

roztok KIO₃ (*w* = 0,050) – niekoľko kvapiek; príprava 100 g roztoku: 5 g KIO₃ sa rozpustí v 95 cm³ destilovanej vody

škrobový maz – niekoľko kvapiek; príprava 100 cm³ roztoku: 0,2 g škrobu sa rozmieša v malom množstve studenej vody, doleje sa do objemu 100 cm³ horúcou destilovanou vodou, zamieša a nechá sa vychladnúť

roztok KMnO₄ ($c = 0,005 \text{ mol dm}^{-3}$) – cca 10 kvapiek; príprava 100 cm³ roztoku: 0,1 g KMnO₄ rozpustiť v destilovanej vode a doplniť do 100 cm³

(Roztoky I₂ v KI, KIO₃, KMnO₄ pre úlohu 2.4.1 sa používajú v malých množstvách a vo veľmi nízkych koncentráciách, tak, aby roztoky neboli intenzívne sfarbené, môžu sa použiť akékoľvek staršie už zarobené roztoky.)

vápenná voda – 100 cm³; príprava roztoku: do 100 cm³ destilovanej vody nasypať asi 0,5 g Ca(OH)₂ alebo CaO, zamiešať a nechať usadiť; na pokus použiť číry nasýtený roztok nad nerozpusteným podielom Ca(OH)₂

destilovaná voda

Informácie o vetách H a P pre použité reaktanty

(podľa Nariadenia (ES) č. 1272/2008 (REACH), upravené 2015/830/EU)

S: H315; P280, P302+352, P332+P313, P362+P364

Na₂SO₃: H302, H315, H319; P264, P280, P337+P313

Na₂S·9H₂O: H290, H301, H311, H314, H318, H400, H301+H311; P270, P273, P280, P310, P302+P352, P305 + P351 + P338

NaOH: H290, H314, H338; P233, P280, P310, P303+P361+P353, P305+P351+P338

H₂SO₄: H290, H314; P260, P280, P303+P361+P353, P304+P340+P310, P305+P351+P338 (žiaci budú pracovať s roztokom s $w = 0,050$)

HCl (35 %): H290, H314 ($w > 0,25$), H315 ($0,10 \leq w < 0,25$), H318 ($w > 0,25$), H335 ($w > 0,10$); P280 (žiaci budú pracovať s roztokom HCl s $w = 0,050$)

Lugolov roztok: H373; P260, P314

KIO₃: H272, H302, H319; P210, P220, P280, P301+P312, P310, P305 + P351 + P338

KMnO₄: H315, H319, H411; P273, P280, P302+P352, P305+P351+P338 (platí pre $c = 0,02 - 0,10 \text{ mol dm}^{-3}$)

CaO, Ca(OH)₂: H315, H318, H335; P261, P280, P310, P305 + P351 + P338

meď, zinok, škrob, MgCO₃: nemajú žiadne vety H a P

Autor: doc. Ing. Mária Linkešová, CSc.

Recenzenti: PaedDr. Dana Kucharová, PhD., RNDr. Beata Vranovičová, PhD.

Redakčná úprava: PaedDr. Anna Drozdíková, PhD.

Slovenská komisia Chemickej olympiády

Vydal: NIVAM – Národný inštitút vzdelávania a mládeže, Bratislava 2023